

Andrzej Rossa

Artyleria przeciwlotnicza w bitwie warszawskiej 1920 r.

Słupskie Studia Historyczne 6, 125-128

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Rossa

WSP Ślupsk

ARTYLERIA PRZECIWLOTNICZA W BITWIE WARSZAWSKIEJ 1920 R.

Strzelanie do celów powietrznych zapoczątkowała artyleria wtedy, gdy pojawił się balon rozpoznawczy na uwięzi. Pierwszy raz miało to miejsce we Francji w 1794 r. Balony w podobny sposób używano w czasie wojny francusko-pruskiej 1870-1871 r. Do balonów na uwięzi strzelano z armat polowych. Widoczny rozwój strzelań do celów powietrznych nastąpił z chwilą wprowadzenia na pole walki samolotu. Już wojny turecko-włoska w latach 1911-1912 i turecko-bułgarska w latach 1912-1913 zrodziły konkretną potrzebę zbudowania specjalnych armat przeznaczonych do walki z celami powietrznymi.

Państwa, które przystąpiły do pierwszej wojny światowej prawie nie posiadały artylerii przeciwlotniczej. W momencie rozpoczęcia wojny w 1914 r. prace przygotowawcze i studia wstępne nad tym sprzętem były już w niektórych z tych państw poważnie zaawansowane, w wyniku czego seryjna produkcja armat przeciwlotniczych mogła być podjęta w krótkim czasie.

O intensywności tych prac niech świadczy fakt, że państwa Ententy, posiadające na początku wojny zaledwie jedną armatę przeciwlotniczą (Francja), zakończyły wojnę posiadając 3307 armat, z czego najlepiej zdały egzamin 75 mm armaty przeciwlotnicze samochodowe i przyręczne wyprodukowane we Francji. Ich główni przeciwnicy – Niemcy i Austro-Węgry rozpoczęli wojnę z 18 armatami, zakończyli ją posiadając blisko 3 tys. armat przeciwlotniczych o najszerszym wachlarzu kalibrów – od 37 do 105 mm.¹

Pod koniec wojny 1914-1918 zbudowano też i wprowadzono do uzbrojenia pierwsze przyrządy do centralnego kierowania ogniem bato-

rii przeciwlotniczej. Umożliwiły one nie tylko dokładniejsze wyznaczenie punktu spotkania pocisku z celem i określenie nastaw do strzelania, ale równocześnie zapewniały natychmiastowe przesłanie tych danych załogom armat wprost na odpowiednie wskaźniki przy mechanizmach kierunkowym i podniesieniowym oraz na nastawy zapalnika. Wszystko to znacznie zwiększyło efektywność ognia artylerii przeciwlotniczej wyrażającą się liczbą 2117 strąconych samolotów, na ogółem 11569 wszystkich zniszczonych samolotów w pierwszej wojnie światowej.²

W Polsce, odzyskującej niepodległość, artylerii przeciwlotniczej nie było. Formowanie pierwszych polskich oddziałów artylerii przeciwlotniczej rozpoczęło się dopiero w pierwszych miesiącach 1919 r. Wtedy to Departament Artylerii Ministerstwa Spraw Wojskowych zamówił we Francji po jednej baterii dział – jak je wówczas nazywano – zenitowych konnych i automobilowych,³ które przybyły do Polski w czerwcu 1919 r. wraz z 2. pułkiem artylerii polowej (pap) (późniejszy 18. pap) – jako jedcn z ostatnich transportów zorganizowanej we Francji armii gen. Józefa Hallera.⁴

Obok pochodzących z Francji armat przeciwlotniczych, ówczesne Wojsko Polskie posiadało na swoim wyposażeniu jedno niemieckie działo przeciwlotnicze kalibru 77 mm. Ściśle biorąc, było ono w posiadaniu wojska walczącego w Powstaniu Wielkopolskim, które zdobyło je podczas opanowania lotniska w Ławicy. Działo to przydzielono do baterii zapasowej 14. pap w Poznaniu.⁵

Mimo wczesnego wyposażenia Wojska Polskiego w sprzęt przeciwlotniczy, do formowania pierwszej samodzielnej jednostki przeciwlotniczej, pod nazwą „dywizjon szkolny artylerii zenitowej”, przystąpiono dopiero w lecie 1920 r.

W czerwcu 1920 r. rozkazem szefostwa Sekcji Artylerii Ministerstwa Spraw Wojskowych, poprzez Dowództwo Okręgu Generalnego Lwów, do organizowania dywizjonu zenitowego oddelegowano kpt. Leopolda Izzydora Połoszynowicza. Mniej więcej w tym samym czasie pisma o podobnej treści otrzymali por. dr Eugeniusz Baranowicz i por. Stanisław Abgarowicz.⁶ Oni to, pod kierunkiem francuskich instruktorów kpt. Benarda i kpt. Ranauda, prowadzili od 1 lipca 1920 r., zorganizowany przez Sekcję Artylerii Ministerstwa Spraw Wojskowych, kurs mający na celu przygotować i wyszkolić pierwszych oficerów i podoficerów powstającego oddziału artylerii przeciwlotniczej.⁷

W lipcu 1920 r. sytuacja na froncie wojny polsko-bolszewickiej stała się krytyczna. 29 lipca 1920 r. rozkazem Ministra Spraw Wojskowych nr 166 utworzono nowy pododdział o etacie i wyposażeniu:

- dowództwo: 2 oficerów, 5 podoficerów i szeregowców, będące równocześnie dowództwem kursów instruktorskich;
- bateria zenitowa automobilowa: 2 francuskie samobieżne armaty przeciwlotnicze 75 mm na podwoziu De Dion-Bauton, znane w Wojsku Polskim jako wz. 18/24, 2 jaszczke amunicyjne na podwoziu tej samej firmy, 4 samochody ciężarowe, 1 samochód zwiadowczy, 1 motocykl, 1 rower; 2 oficerów, 71 podoficerów i szeregowych;
- bateria zenitowa półstała: 2 samodzielne plutony po dwie armaty 75 mm, 1 samochód ciężarowy lekki, 1 motocykl z bocznym wózkiem, 2 rowery; 3 oficerów, 111 podoficerów i szeregowych;
- bateria zenitowa z przyczepkami automobilowymi: 2 armaty przyczepkowe 75 mm francuskie, 2 ciągniki, 4 samochody ciężarowe, 1 samochód zwiadowczy, 1 motocykl, 2 rowery; 2 oficerów, 71 podoficerów i szeregowych;
- oddział motorowy reflektorów: 4 samochody specjalne reflektorowo-generatorowe, 1 samochód ciężarowy lekki, 1 motocykl z bocznym wózkiem, 1 rower; 1 oficer, 49 podoficerów i szeregowych.⁸

Jeszcze tego samego dnia w Rozkazie Operacyjnym L. 2 Oddziału Operacyjnego Gubernatorstwa Wojskowego Warszawy, w punkcie „E” tegoż rozkazu, dywizjon zenitowy 8-działowy przeznaczony został do obrony „Odcinka Warszawa”⁹. Pierwsza bateria zenitowa na automobilach wraz z plutonem reflektorów, zajęła stanowiska ogniowe w rejonie Dworca Gdańskiego a druga bateria zenitowo-tractorowa (z przyczepkami automobilowymi), z plutonem reflektorów, zajęła stanowiska ogniowe na polu Mokotowskim.

Zadaniem pierwszej baterii, pod dowództwem por. E. Baranowicza, była obrona przed ewentualnym atakiem lotniczym przede wszystkim mostów: kolejowego i Kierbedzia, także osłona innych ważnych obiektów w obrębie ostrzału. Zadaniem drugiej baterii, dowodzonej przez por. St. Abgarowicza, była obrona przed atakiem lotniczym głównie lotniska w Mokotowie oraz dalszych ważnych obiektów, jak Dworzec Główny.¹⁰

Z powodu załamania się bolszewickiego ataku na Warszawę, dywizjon artylerii zenitowej nie wziął bezpośrednio udziału w walce. Dopie-

ro po upływie dwóch tygodni nadszedł rozkaz użycia pierwszej baterii zenitowej na samochodach w działaniach pościgowych za nieprzyjacielem. Bateria ta, już pod nowym dowództwem ppor. Andrzeja Miziewicza, została wcielona do grupy gen. Ledóchowskiego i użyta do ostrzału naziemnego przy zdobywaniu przez Wojsko Polskie Grodna, a następnie Lidy. 26 października 1920 r. bateria powróciła bez strat własnych do garnizonu w Warszawie.¹¹

W końcowym okresie walk polsko-bolszewickich, Wojsko Polskie wzbogaciło się o jeszcze jedną baterię armat przeciwlotniczych zorganizowaną z baterii zapasowej 6 pułku artylerii polowej w Krakowie. Bateria osiągnęła gotowość bojową 5 września 1920 r. i w wojnie już nie uczestniczyła.¹²

Udział świeżo formującej się polskiej artylerii przeciwlotniczej był epizodyczny i niewiele znaczący w całej bitwie warszawskiej. Niemniej jednak, co najważniejsze, to właśnie ówczesne zagrożenie ponownej utraty suwerenności spowodowało, że zaczęto myśleć w kierownictwie Wojska Polskiego o sukcesywnym rozwoju takiego nowego rodzaju sił zbrojnych.

Przypisy

1. A. P r z e n i c z n y, *Rozwój artylerii przeciwlotniczej*, Warszawa 1973, s.59 i 65.
2. Tamże, s.66
3. J. T a r c z y ń s k i, *Samochodowe działa przeciwlotnicze w Wojsku Polskim 1918-1939*, s.15.
4. Z. B a d o w s k i, *Zarys historii wojennej 18 pap*, Warszawa 1930, s.42.
5. *Wojskowe aspekty Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Wybór materiałów źródłowych*, Poznań 1985, s.350.
6. Z. M o s z u m a ń s k i, *Pierwsze dziesięciolecie polskiej artylerii przeciwlotniczej*, WPH, 1996, nr 2, s.147.
7. *1 pułk artylerii przeciwlotniczej*, „Polska Zbrojna” 1928, nr 59, s.10.
8. CAW, Dziennik Rozkazów Tajnych MS Wojsk. Nr 112 z 26 lipca 1920 r. Rozkaz nr 166 MS Wojsk., o formowaniu szkolnego dywizjonu artylerii zenitowej.
9. J. T a r c z y ń s k i, *Samochodowe działa*, s.16.
10. *1 pułk artylerii*, s.10.
11. Tamże.
12. J. T a r c z y ń s k i, *Samochodowe działa*, s.10.